

Bomen nieuws

**Bomen terug in Afrika
Haarlemse Bomenwachters
Arnhem gaat veel meer bomen beschermen**

In dit nummer

8 Herplantplicht

Pas toen de Deurnese boombeschermersgroep met een rechtszaak dreigde gingen gemeente en provincie overstap: duizenden gekapte bomen werden royaal herplant. Hoe gaan gemeenten om met de herplantplicht?

14 Stervende beuk

Een 130 jaar oude beuk op begraafplaats De Nieuwe Ooster in Amsterdam is ten dode opgeschreven. Zelfs hartverwarmende steunbetuigingen op zijn eigen e-mailadres kunnen hem niet redden.

16 Bomen en bliksem

Blikseminslag kan fikse schade toebrengen aan een boom, maar waarom blijven sommige bomen daarvan gevrijwaard? Boomspecialist Anton Dekker vertelt over de gevolgen van onweer voor bomen.

Verder in dit nummer

- Hoopvolle terugkeer van bomen in Afrika..... 4
- Bomen planten voor de toekomst 12
- Portret van Haarlemse Bomenwachters..... 19
- Tentoonstelling Bomen over bomen..... 23
- Arnhem gaat veel meer bomen beschermen 24
- Recensie Bouwstenen voor bomenbeleid..... 28
- Donateursdag in Singelpark Leiden 30
- Mededelingen 31

Voorkant 'De bomen hebben mijn leven veranderd', zegt Rose Lebasiele uit Kenia. Door opgeschoten loten uit oude boomwortels zorgvuldig te laten opgroeien tot bomen, redde zij haar dorp van de droogte. (Foto: Arjan Lock/EO)

Inspiratie

Tegelwippen is een nieuw werkwoord: tegels verwijderen om plaats te maken voor groen. In het stedelijk gebied staan veel bomen in de verdrukking. Ze zien er vaak niet florissant uit en leggen voortijdig het loodje. Het moderne tegelwippen heeft alles te maken met klimaatbewustzijn en is bedoeld om de knelpunten op te heffen. Een mooi voorbeeld is te zien op de foto hiernaast. In het Spijkerviertel in Arnhem zijn de groeiplaatsen aanzienlijk verbeterd door de verharding te verwijderen. De onderbegroeiing is aantrekkelijk voor insecten en een omheining van wilgentenen biedt bescherming. De bomen hebben nu kans om volledig uit te groeien. Een goede actie dus en een bemoeidigend beeld. Hard nodig als tegenhanger bij al die beelden van ontbossing en rapporten over de slechte staat van onze natuur.

Dit zomernummer staat vol verhalen van hoop en moed. We maken zelfs een uitstap naar Afrika, waar verschillende projecten zijn geïnitieerd om de woestijnvorming en erosie tegen te gaan. Grootschalige kap heeft grote gebieden van hun bossen beroofd. Hier komen velen tegen in verzet, zoals ook de Nederlanders Roeland Lelieveld en Menno Sypkens Smit die op eigen initiatief in samenwerking met de lokale bevolking bossen zijn gaan aanplanten. En de Australiër Tony Rinaudo heeft een methode ontwikkeld om uit achtergebleven wortels nieuwe scheuten te laten groeien. De resultaten van deze boslandbouw zijn spectaculair: opnieuw kunnen bomen schaduw bieden en voedsel. En wat een inspiratie voor velen!

Ook in ons land zetten zich veel mensen in om bomen te behouden. We gingen op bezoek bij de Haarlemse Bomenwachters. Bevlogen vertelden ze over hun werkzaamheden, successen en teleurstellingen. Hoewel niet voor iedereen zichtbaar of merkbaar wordt ook op overheidsniveau vaak een ander geluid gehoord als het over bomen gaat. Zo heeft de gemeente Arnhem een nieuw bomenbeleid ontwikkeld. Over bomenbeleid in gemeenten is onlangs ook een boek verschenen, *Bouwstenen voor bomenbeleid*. Een handvat voor beleidsmedewerkers.

Een ander hoopgevend project om bomen voor de toekomst te planten is te vinden in Brabant, een initiatief van Roel Vermeulen: bomen planten die honderd jaar worden! Het gaat om alleenstaande bomen in een weids landschap. In Deurne kwam de werkgroep Boombelijd in opstand tegen de voorgenomen kap van duizenden bomen langs de N270. Ze kreeg een royale herplant voor elkaar. Het stelde de redactie van Bomennieuws voor de vraag: hoe zit dat met de herplantplicht van gemeenten?

Van een andere orde is het onderzoek van Anton Dekker naar de reacties van bomen op blikseminslag. Verbazingwekkend hoe bomen dit overleven. Natuurlijk ontbreken in dit nummer niet de kleinere verhalen. Over een afstervende monumentale beuk op de Nieuwe Oosterbegraafplaats in Amsterdam en over de tentoonstelling Bomen over bomen in het museum Staal te Almen.

Fijne zomer!

Hanna Hirsch
Hoofdredacteur

 **Bomen
stichting**

Hoopvolle terugkeer van bomen in Afrika

IN AFRIKA ZIJN DE AFGELOPEN DECENNIA MILJOENEN HECTARE BOS VERDWENEN. DIVERSE NEDERLANDSE PROJECTEN PROBEREN DE MASSALE ONTBOSSING EEN HALT TOE TE ROEPEN, SAMEN MET LOKALE BOEREN GEVEN ZE NIEUWE BOMEN EEN KANS. BOMENNIEUWS LICHT DRIE INSPIRERENDE INITIATIEVEN UIT.

Keniaanse bosboeren succesvol met beetje hulp uit Nederland

Boslandbouw staat in Nederland nog in de kinderschoenen. In Kenia heeft ontwikkelingswerker Roeland Lelieveld 150 boeren zover gekregen dat ze bos aanplanten op hun bedrijf.

De luchtfoto's laten een indrukwekkend beeld zien: een kale strook langs de meanderende Keniaanse rivier Tiva is omgevormd tot een bosrijke groene zone. Het is te danken aan de inzet van 'Africa Wood Grow', een bescheiden initiatief dat succesvol werkt dankzij de inzet van lokale kennis en betrokkenheid. Roeland Lelieveld (38) raakte als stagiair van een hoveniersopleiding in Afrika gegrepen door het probleem van de ontbossing. Hij zag hoe vruchtbare bodems waren verworden tot schrale, kale zandgronden waar niks wilde groeien. Geiten hielden dit in stand. Glooiende kale hellingen zijn bovendien gevoelig voor aardverschuivingen bij hevige regenval. 'Het was eigenlijk de onthutsende nastoot van de kolonisatie. Want witte mannen hebben ervoor gezorgd dat op veel plekken bomen zijn opgeruimd voor veeteelt.'

Roeland Lelieveld

Vrouwen van de bomenkwekerij van Africa Wood Grow

Lelieveld maakte er zijn missie van om het tij te keren. Hij vond een bondgenoot in Daniel Muvali, een Keniaan met kennis van natuur en cultuur. Muvali studeerde aan de Universiteit Wageningen. Ze kochten in 2010 een stuk grond in Kenia om ervaring op te doen in boslandbouw. Het was een leerzame zes hectare, want er moesten meteen allerlei obstakels worden overwonnen in stekken, opkweken van zaailingen en aanplanten. 'We maakten gebruik van lokale kennis en techniek om de grond geschikt te maken voor herbebossing.'

STICHTING AFRICA WOOD GROW

Dit bos vormt de basis voor de stichting die Lelieveld in 2014 oprichtte: Africa Wood Grow. Hij werkt daarin samen met boeren aan agroforestry, ofwel boslandbouw. Inmiddels zijn er 150 boeregezinnen die een bos op hun grond hebben aangeplant in de nabijheid van de rivier Tiva. 'We werken met hen aan de oprichting van een coöperatie voor de bosbouw-economie. We zien een afzetmarkt voor bosproducten als honing en hout, en mogelijk ook brandbare pallets van snoeihout. Lokale boeregezinnen zelf verantwoordelijkheid geven voor het planten en verzorgen van hun bomen, dat doet bijna niemand op deze manier in Kenia.'

De jonge boompjes komen van de kwekerij van Africa Wood Grow. 'We kiezen voor een variatie aan inheemse bomen. De meest gebruikte bomen zijn de *Melia Volkensii*, mukau genoemd. Daarnaast planten wij tal van inheemse boomsoorten zoals de *Kigelia Africana* (worstboom). Ook kweken we de Afrikaanse variant van de acacia, waaronder de *Vachellia tortillis*.'

MUKAU

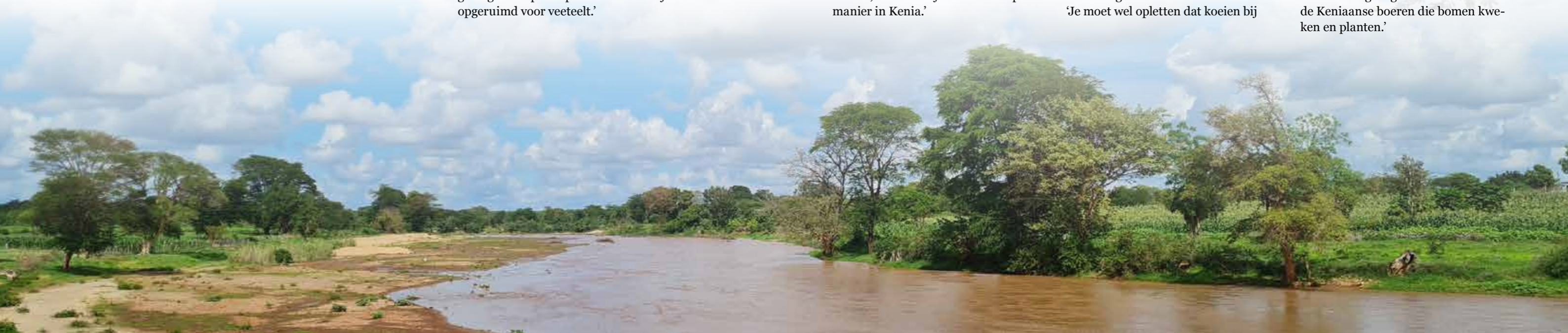
De mukau is een verhaal apart. Deze boom was rond de eeuwwisseling bijna verdwenen uit Kenia door overmatige kap. 'De mukau zaait zich moeilijk uit. Dat kan alleen via de poep van giraffen en koedoes die de zaden eten. Maar die giraffen en koedoes zijn verdwenen. En zo ontbrak het aan bosverjonging met mukau-bomen.' Een Japanse stichting zette in 2005 een programma op om de mukau te redden en te klonen. 'Wij kweken deze boom ook met zaad uit diverse bronnen, om de genetische variatie te behouden. De boom is heel geschikt omdat de kroon niet al te dicht wordt, waardoor begroeiing op de ondergrond mogelijk is.' Op die ondergrond kan mais worden verbouwd, pompoenen of passievruchten. Ook graast er vee tussen de bomen. 'Je moet wel opletten dat koeien bij

langdurige droogte niet aan de bast van bomen gaan knagen. Ook hadden we op een zeker moment een stier die het leuk vond om bomen om te duwen. Die stier hebben we verkocht.'

NATUURHERSTEL

Naast boslandbouw stimuleert de stichting Africa Wood Grow ook herstel van natuur, in samenwerking met lokale boeren. 'Het gaat ons om herstel van het natuurlijke landschap. Daar hebben bewoners baat bij. Want een gezond landschap met bomen vangt het water beter op in natte tijden en houdt water beter vast in droge tijden.' Op één plek overweegt Lelieveld om koedoes of zelfs giraffen te herintroduceren. 'We zetten er dan wel een hek omheen. En we bouwen een lodge voor natuurvriendelijke vakanties, waarvan de lokale bewoners profiteren.'

Lelieveld doet alle werk voor de stichting vrijwillig. Hij heeft een baan bij de gemeente Den Haag als duurzaamheidsadviseur. In zijn vrije tijd coördineert hij het werk voor Africa Wood Grow. Hij is gedreven in zijn missie. 'We werken als stichting met een klein budget van zo'n 45.000 euro per jaar. Het meeste geld gaat rechtstreeks naar de Keniaanse boeren die bomen kweken en planten.'

Heilige bossen als startpunt bosuitbreiding

Ver voordat bomen planten in Afrika in zwang raakte, begon antropoloog Menno Sypkens Smit uit Hattem op eigen houtje met de aanplant van bos in Senegal. Na bijna veertig jaar maakt hij de balans op.

Als jonge antropoloog trok Menno Sypkens Smit in 1975 naar Senegal. Hij raakte verslingerd aan het West-Afrikaanse land. Toen hij in de jaren tachtig terugkwam, schrok hij van de achteruitgang van de natuur. 'Ik hoorde het geluid van kettingzagen en zag hoe enorme bomen werden geveld. De plaatselijke bevolking dacht dat de houtwinners hiervoor toestemming hadden van de overheid, maar het bleken dieven te zijn.' Sypkens Smit ging uitleg geven over het belang van bomen. 'Met dia's en een wit laken vertelde ik in dorpen waarom bomen belangrijk zijn. Niet alleen voor gezondheid, maar ook tegen verwoestijning. Samen met dorpelingen begon ik een kwekerijtje met zaden van lokale inheemse bomen.' Hij zag hoe de palmbomen werden verbrand om er rijstvelden van te maken. 'Ik zorgde voor oliepersen om palmolie te maken. Dat gaf meer opbrengst dan rijst. Zo begrepen de mensen dat ze maar beter zuinig konden zijn op de bomen. Het verbranden van palmen stopte.' In Nederland richtte hij de Stichting Kleinschalige Ontwikkelingsprojecten (SKOP) op om te investeren in meer boomkwekerijen. Het zijn er vijftien geworden in een gebied zo groot als Noord-Nederland, telkens op initiatief van een dorp. De Nederlandse ontwik-

kelingswerker koos voor een tweeledige aanpak: elk dorp kreeg een gebruiksbosje van snelgroeiende bomen (*Gmelina* en soms *Eucalyptus*). Daarnaast werd een bos aangeplant voor de natuur, waaruit voor tenminste een aantal decennia niet gekapt zou mogen worden.

INWIJDINGSRITUELEN

Wat ook bijdroeg aan het succes, was de keus om bos aan te planten bij oeroude heilige bossen. 'Dat zijn bossen waar inwijdingsrituelen worden gehouden. Ze zijn verboden gebied en mogen door niemand worden betreden; met uitzondering van traditionele gelegenheden.' Duizenden opgekweekte jonge boompjes werden na drie jaar geplant op terreinen grenzend aan een heilig bos. 'Zo maak je gebruik van wat in de lokale cultuur is geworteld. We combineerden natuurbos met fruitbomen en palmbomen, die voor opbrengst zorgen.' Ook bedacht Sypkens Smit een oplossing tegen vraat door vee. 'Loslopende koeien zijn een drama voor jong bos in Senegal. Daarom begonnen we gaasmakerijen, waar dorpen eigen afzetgaas maakten om jonge bomen af te schermen.' De nieuwe Senegalese bossen kregen namen van steden en dorpen die giften hadden gegeven om de aanplant mogelijk te maken, meest Veluwse plekken.

Zo staat er een Arnhem-bos, Epe-bos en Hattem-bos.

PROFIJT

Afgelopen jaar was Sypkens Smit weer in Senegal om de bomen te bezoeken, want hij werkt aan een wetenschappelijk onderzoek over de Diola, een Afrikaanse bevolkingsgroep, en dertig jaar boom-aanplant in Senegal. Tot zijn grote vreugde zag hij indrukwekkende resultaten. 'Op de meeste plekken zijn de bomen goed aangeslagen en niet gekapt. Soms zijn ze wel vijftien meter hoog. De boomaanplant heeft gezorgd voor meer welvaart bij de lokale bevolking. Ook is er een mentaliteitsverandering bij tienduizenden mensen. Mensen weten nu wat de waarde is van bomen. Ze hebben profijt van de bomen.' Over de toekomst is Sypkens Smit niet heel hoopvol. 'De bevolkingsgroei in Senegal gaat door en de ontbossing ook. Voor een deel keert de wal het schip: de groeiende bevolking heeft behoefte aan hout, dus de mensen voelen de noodzaak van aanplant van bos. Maar houtstroprij blijft lucratief, vanwege vraag uit China. En de uitbreidende islamitische godsdienst zorgt ervoor dat zelfs de heilige bossen niet meer heilig zijn.'

Bosherstel zonder aanplant

Misschien wel de meest succesvolle manier van bosherstel in Afrika is een methode waarbij wortelstelsels van gekapte bomen opnieuw tot leven worden gewekt.

Farmer Managed Natural Regeneration (FMNR) wordt het genoemd. Op veel plekken in Afrika zijn in de loop van de jaren bomen gekapt. De achtergebleven wortels in de grond hebben nog altijd groeikracht. Door ontspruitende uitlopers te vertroetelen en te beschermen tegen grazend vee, kan een nieuw bos ontstaan. De methode is vooral bekend geworden door de Australische landbouwkundige en zendeling Tony Rinaudo. Als een ware bomenmissionaris heeft hij in achttien landen in Afrika lokale boeren gestimuleerd om dorre vlaktes weer bosrijk te maken door oude wortelstelsels in de bodem te reanimeren. Rinaudo leert boeren hoe je jonge spruiten goede levenskansen geeft door te snoeien en te dunnen. 'Je moet competitie weghalen door de andere takken van de struik weg te snoeien. Elke groeiende tak stuurt namelijk een chemische boodschap naar de wortels om hem te voeden. De energie is dan verdeeld en wordt daarmee ook minder. Door takken weg te halen stuur je alle energie naar één tak die de stam van de boom wordt. Die ondersteun je met een stok.' De schatting is dat hierdoor in

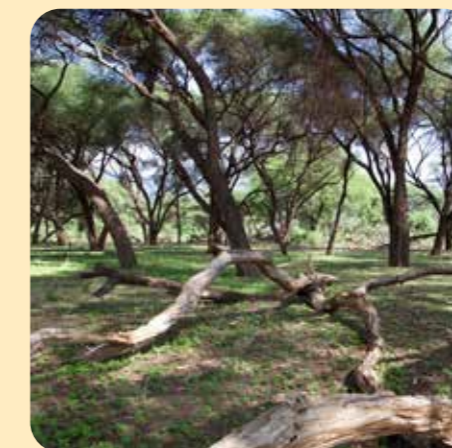
twintig jaar tijd 200 miljoen bomen zijn hersteld in Afrika.

POSITIEVE MILIEUTRANSFORMATIE

FMNR is waarschijnlijk de grootste positieve milieutransformatie in de Sahel en misschien wel in heel Afrika, vindt de Nederlandse wetenschapper Chris Reij, specialist in duurzaam landbeheer. 'Deze methode herstelt het duurzaam land- en vegetatiebeheer; het verbetert het levensonderhoud van kleine boeren en het beperkt de gevolgen van klimaatverandering.' Africa Wood Grow maakt er ook gebruik van, zegt Roeland Lelieveld. 'We zien stompjes mahonie weer heel lang-

zaam uitgroeien tot bos. Als wortels niet zijn stukgebrand, biedt FMNR veel kansen voor bosherstel.'

EO-directeur Arjan Lock raakte diep onder de indruk toen hij voor een tv-programma met eigen ogen het succes zag van Farmer Managed Natural Regeneration in Kenia. 'Reizend door Afrika zag ik de immense gevolgen van klimaatverandering voor mensen, dieren en natuur', vertelt Lock. 'Stoffige zandvlaktes, mensen op de vlucht, stervend vee. Tony Rinaudo heeft mij de ogen geopend en laten zien dat een oplossing soms dichterbij is dan ik ooit heb gedacht. Onder m'n voeten, in de droge aarde komt het bos weer tot leven.'

De N270 tussen Deurne en Venray is een gevaarlijke weg. Inhaalmanoeuvres van langzaam rijdende landbouwvoertuigen en te hoge snelheden leiden tot veel ongelukken. Al dertig jaar willen de gemeente Deurne en de provincie Noord-Brabant de weg veiliger maken door langzaam verkeer te scheiden met hulp van parallelwegen. Maar de uitvoering van het reconstructieplan is steeds vertraagd, onder andere door bewoners die – tevergeefs – tegen de ventweg vlak voor hun huis protesteerden. In oktober vorig jaar lazen de leden van de stichting Boombelijd, die zich inzet voor het behoud van bomen, tot hun grote verbazing dat voor de reconstructie van de N270 een omgevingsvergunning was verleend voor de kap van zeventien bomen. Joop van Hout van Boombelijd: 'Wij hadden al eerder vragen gesteld over de wegreconstructie en mogelijke kap, maar nooit antwoord gekregen. Toen we het besluit opvroegen bleek dat er 220 bomen gekapt zouden worden, waarvan voor slechts zeventien een kapvergunning nodig was. Die zeventien vallen onder de Groene Parels waarvoor de gemeente nieuwe bomen moet planten. Voor de overige 203 bomen wilde men 148 kleine bomen herplanten, zonder soort, locatie en tijdsfad te noemen. Daarnaast zou 1,3 hectare van het Walsbergse bos verdwijnen, zo'n vijfduizend bomen. Die bomen zou de provincie compenseren door een storting van ruim 217.000 euro in het Groenfond, waarmee elders in Noord-Brabant bos zou worden aangeplant.'

ONZORGVULDIG EN SLECHT ONDERBOUWD
De stichting diende bezwaar in. Van Hout: 'De vergunning was onzorgvuldig en slecht onderbouwd. Er ontbrak een afweging van alternatieven waarbij bomen behouden zouden kunnen worden. Er stond alleen in dat een gecertificeerde ambtenaar naar de bomen was gaan kijken en had geoordeeld dat de veiligheid belangrijker is dan de bomen. De gemeente had niet haar eigen gedragslijn gevolgd, die stelt dat voor het vellen van alle gemeentelijke bomen een kapvergunning nodig is, zodat alle 220 bomen moeten worden gecompenseerd. Wij vonden ook de maat van de nieuwe bomen, ongeveer de dikte van een schopsteel, ondermaats. De bomen die verdwijnen zijn zo'n 50 jaar oud. Om diezelfde kwaliteit terug te krijgen wilden we dat er vierhonderd nieuwe bomen zouden worden herplant. Door de intensieve veeteelt is de luchtkwaliteit in Deurne bijzonder slecht. Dat merk je vooral in de winter als de bomen kaal zijn, dan stinkt het hier nog veel meer. Omdat bomen zo

belangrijk zijn voor de luchtkwaliteit wilden wij ook dat het gekapte stuk bos herplant zou worden in de gemeente Deurne.'
En toen gebeurde er iets opmerkelijks. Al voordat de bezwaren waren afgehandeld kondigde de gemeente aan met de kap te gaan beginnen. Van Hout: 'Toen zijn we naar de rechter gestapt.' Op 16 december vorig jaar trof de rechter een voorlopige voorziening. Vooralsnog mocht er niet worden gekapt. Op 28 januari zou de zitting plaatsvinden, partijen deden er goed aan er voor die tijd samen uit te komen.
Vanaf dat moment ging het snel. Binnen twee dagen vond het eerste overleg plaats tussen de stichting, de gemeente, de provincie, bouwbedrijf Strukton en het ecologisch bureau Anthea. José Berkmortel van Boombelijd: 'Aankankelijk werden we onderschat, alsof wij een stelletje bomenknuffelaars waren. Maar al snel namen ze ons serieus.'

EXTRA COMPENSATIE
Na drie overlegondes werden alle partijen het eens. Tien van de laanbomen blijven staan, 210 worden herplant. Dat worden, zo mogelijk, bomen met een dikkere stam. De gemeente verplicht zich tot vijf jaar nazorg. De 1,3 hectare Walsbergse bos die zou worden gekapt is teruggebracht naar 1 hectare, terwijl op een locatie in Deurne toch nog 1,3 hectare bos wordt aangeplant. Dit is een extra compensatie boven op de financiële compensatie die de provincie al in het Groenfond had gestoken. Inmiddels is dat besteed aan een bosaanplant van 1,9 hectare in de buurt van Breda.
Wat betreft de bescherming van bomen in Brabant is de gemeente Deurne volgens Van Hout het slechtste jongetje van de klas. 'Tot 2014 kon de gemeente kapvergunningen weigeren. Ze hanteerde daarvoor zeven weigeringsgronden, onder andere als de natuurwaarde in het geding was, de beeldbepalende of de ecologische waarde. Daarna schafte ze die weigeringsgronden af. Voor de kap van gemeentelijke bomen en particuliere Groene Parels is nu geen vergunning meer nodig. En daar-

Herplantplicht verschilt per gemeente

Royale herplant dankzij Deurnese boombeschermers

PAS TOEN DE DEURNESE STICHTING BOOMBELIJD MET EEN RECHTSAAK DREIGDE GINGEN DE GEMEENTE EN PROVINCIE OVERSTAG: VOOR DE DUIZENDEN BOMEN DIE GEKAPT WORDEN VOOR HET VEILIGER MAKEN VAN DE N270 WORDEN NU FLINK MEER BOMEN TERUG GEPLANT. HOE ZIT DE HERPLANTPLICHT EIGENLIJK IN ELKAAR? 'SOMMIGE GEMEENTEN HEBBEN NIET EENS EEN HERPLANTPLICHT.'

mee verdween ook de herplantplicht. Dit beleid staat in schril contrast met veel andere Brabantse gemeenten. Eindhoven bijvoorbeeld hanteert wel die weigeringsgronden en een boom moet wel heel veel overlast veroorzaken wil die weg mogen. Het effect is duidelijk. Terwijl het aantal bomen in Eindhoven de afgelopen twaalf jaar is toegenomen van 95.000 naar 135.000, is het aantal bomen in Deurne afgenomen van 42.000 naar 36.000.'

BINNEN EN BUITEN DE BEBOUWDE KOM

Hoe is die herplantplicht in Nederland eigenlijk geregeld? We vroegen het aan advocaat Jilles van Zinderen, specialist in het bomenrecht. Hij legt uit dat er in de Wet natuurbescherming onderscheid gemaakt wordt tussen bomen buiten en bomen binnen de bebouwde kom. Alleen voor bomen buiten de bebouwde kom geldt de Wet natuurbescherming. De voormalige Boswet, die in 2017 is opgenomen in de nieuwe Wet natuurbescherming, is bedoeld om de totale oppervlakte aan bos op peil te houden. Als een grondeigenaar een stuk bos van minstens 10 are of een rij van meer dan tien bomen wil vellen, moet hij dat melden bij de provincie. De eigenaar is dan verplicht binnen drie jaar eenzelfde areaal aan bomen te herplanten.

Dit is dan de herplantplicht vanuit de Wet natuurbescherming. Het gaat dan alleen om kwantiteit, niet om kwaliteit, zegt Van Zinderen. '3 hectare vellen is 3 hectare herplanten, ook al zal het jaren duren eer die kweekboompjes dezelfde baten opleveren als die oude gevelde bomen. Wat dat betreft is de Wet natuurbescherming niet de handigste wet om bomen te beschermen.'

REGELS GEMEENTEN VERSCHILLEN

Over het mogen kappen dan wel moeten herplanten van bomen die niet onder de Wet natuurbescherming vallen gaan de gemeenten. Die mogen zelf bepalen of ze daarvoor regels opstellen, welke regels dat zijn en of die binnen en/of buiten de bebouwde komgrens van de Wet natuurbescherming gelden. Regels daarover kunnen ze opnemen in een boomverordening of een APV (Algemeen Plaatselijke Verordening). Deze regels verschillen per gemeente. In de ene gemeente is al voor het kappen van een boom met een stamdiameter van 10 cm een omgevingsvergunning nodig, in de andere pas bij 30 cm. Of er is alleen

een omgevingsvergunning nodig voor bomen die op een lijst van beschermde bomen staan. Aan die omgevingsvergunning kan een herplantplicht verbonden zijn. Zo zijn er gemeenten waar alleen voor gemeentelijke bomen een herplantplicht is en niet voor bomen van particulieren, in de ene gemeente is er een herplantplicht bij grote ruimtelijke ingrepen, in de andere is die plicht er in die gevallen juist niet. En er zijn gemeenten die herplant afhankelijk maken van de grootte van de te vellen boom. Zo moet in Amsterdam en Groningen voor een boom die jonger is dan 16 jaar één boom worden herplant, voor een boom tussen 44 en 47 jaar vijf bomen (met een stamomtrek van 35 – 40 cm) en voor een boom van 88 tot 95 jaar twaalf bomen (stamomtrek 80 – 90 cm).

Als herplant ter plaatse niet mogelijk is kunnen gemeenten boomeigenaren verplichten tot het betalen van een bedrag in een bomenfonds. Dat geld wordt dan weer gebruikt om elders bomen te planten. Dat bedrag, dat meestal wordt berekend volgens het model van de Nederlandse Vereniging van Taxateurs van Bomen, kan behoorlijk oplopen. Zo bedraagt in Ede het compensatiebedrag voor een te vellen boom met een stamomtrek van

50 – 75 cm 2.000 euro, voor een boom met een stamomtrek van 150 – 200 cm 3.500 euro. Maar, zegt Van Zinderen, 'er zijn ook gemeenten die helemaal geen herplantplicht hebben. Als er bijvoorbeeld veel groen is in de gemeente, kan ze een herplantplicht niet nodig vinden. Hoe belangrijk bomen gevonden worden is een politieke keuze. In Utrecht is er een groen gemeentebestuur, daar zijn strengere bomenregels dan in gemeenten met een andere politieke kleur. Het is ook begrijpelijk dat gemeenten die vrijheid hebben. De plaatselijke situaties zijn nu eenmaal verschillend, daar kan de landelijke overheid geen regels voor maken.'

GRENS BEBOUWDE KOM

Gemeenten mogen zelf bepalen waar de grens van hun bebouwde kom ligt. Er kunnen bijvoorbeeld nieuwe woonwijken zijn gebouwd waar omheen de gemeente de grens van de bebouwde kom wil trekken. Toch zijn zij daarin niet geheel vrij. Zo besloot de gemeente Boekel in 2018 de grenzen van de bebouwde kom te laten samenvallen met de gemeentegrens. De regels over het kappen en herplanten van bomen zouden dan eenvoudiger worden, burgers hoefden voor vergunning en melding maar naar één loket. De zienswijzen

van de provincie Noord-Brabant en de landelijke Bomenstichting, die beide protesteerden tegen deze maatregel, legde de gemeente naast zich neer. Toen stapten de provincie en de Bomenstichting naar de rechter. Ze wezen erop dat met deze grensverhuiving de regels over melding en herbeplanting van de Wet natuurbescherming buiten spel werden gezet. De bescherming van bomen en bossen zou minder gewaarborgd zijn omdat de gemeente aan andere beleidsterreinen prioriteit kan geven. Bovendien wordt het voor burgers dan wel degelijk verwarrend omdat er dan in het buitengebied van Boekel andere regels gelden dan in het overige buitengebied in de provincie. De rechter oordeelde dat de grensverlegging in strijd was met de geest van de wet en de gemeente Boekel moest de maatregel intrekken.

In Deurne zijn alle partijen het met elkaar eens geworden en zal de stichting Boombelijd betrokken blijven bij de uitvoering van de reconstructiewerkzaamheden. Echter, die zijn voorlopig weer stilgelegd. Eerst moet worden berekend of de natuur in de Peel te veel lijdt onder de stikstof die bij de werkzaamheden vrijkomt. Op het moment van dit schrijven is dat nog onduidelijk. 🌿

Twee projecten gefinancierd uit het Bomencompensatiefonds van de gemeente Eindhoven.

Foto hiernaast: groeiplaatsverbetering van de prachtige beuk in de Maasstraat. Behalve het weghalen van een deel van de stoep is ook de rijbaan aangepast.

Foto p. 11: aanplant van 'schaduwbomen' op de speelweide in Park Meerland.

Iep in Reek

2 jaar later

Bomen planten voor de toekomst

JE ZIET ZE NOG MAAR WEINIG: DIE REUSACHTIGE, ALLEENSTAANDE BOMEN IN EEN WEIDS LANDSCHAP. IN 2020 STARTTE ROEL VERMEULEN IN OOSTBRABANT EEN PROJECT OM ZE TERUG TE KRIJGEN EN ZE MINSTENS HONDERD JAAR TE LATEN BESTAAN. DAT LIJKT TE GAAN LUKKEN. VOORALSNOG STAAN DE NIEUW GEPLANTE BOMEN ER FLORISSANT BIJ.

Zoete kers in Landerd

2 jaar later

Heel soms kom je ze nog tegen, helemaal vrijstaand in een weiland of akker: een prachtige karakteristieke boom. Extra waardevol voor onze natuur en het klimaat door de vele insecten en dieren die erin huizen en de vele malen hogere CO₂-opname en zuurstofproductie in vergelijking met bomen in het bos. Helaas zijn veel van dit soort monumentale bomen verdwenen, en met de resterende bomen gaat het slecht. Daarom startte ik in 2020 samen met natuurontwikkelingsbureau Orbis een project om nieuwe monumentale bomen van de toekomst te planten in Brabant, te beginnen in Oss en Maashorst. Het idee daarvoor kreeg ik toen ik in 2017 betrokken was bij de aanleg van het levensbomenbos in Rosmalen, waar mensen een boom kunnen laten planten ter nagedachtenis aan een geliefde of aan een bijzondere gebeurtenis.

GRATIS GROND BESCHIKBAAR STELLEN

Wij riepen perceeleigenaren op gratis een stuk grond beschikbaar te stellen, waarin een boom gepland zou worden die de komende honderd jaar kon uitgroeien tot een monumentale boom. In ruil daarvoor werden de voorbereidings- en uitvoer-

ringskosten vanuit het project betaald. Financiering daarvoor kregen we van de provincie Brabant en het Faber Halbertsma Group Fund. Hierdoor was het mogelijk het project in cofinanciering aan te bieden bij de betreffende gemeenten. Omdat Maashorst meteen bereid was mee te werken heeft zij de meeste subsidie gekregen, Oss betaalde de kosten zelf, zonder subsidie.

We plaatsten advertenties in lokale huis-aan-huisbladen en op de gemeentesites. Binnen enkele weken waren er ongeveer twintig aanmeldingen per gemeente, alle van particulieren. Mijn bedrijf beoordeelde alle locaties. Er golden strenge voorwaarden. De bomen moesten zichtbaar zijn vanaf een openbare weg of fietspad of tenminste goed zichtbaar vanaf aangrenzende woningen. Daarbij moest de boom geheel rondom 20 meter vrijstaan van bebouwing, verharding of andere bomen. Zo vielen er enkele aanmeldingen af, maar bleven de mooiste locaties over.

KEUZE UIT ZEVEN SOORTEN

De mensen mochten kiezen uit zeven soorten: een fladderiep, grove den, tamme kastanje, walnoot,

waterlinde, zomereik of zoete kers, alle met een stamomtrek van 18 tot 20 cm. Om bescherming te bieden tegen grasmaaiers, tractoren of grote dieren kreeg de boom een royale afscheiding van een – naar keuze – robuust hekwerk, schapenhek of gemengde haag. Met speciale, veelal biologisch afbreekbare, materialen werd de bast beschermd tegen extreme temperaturen en vraat. En de groeiplaats kreeg veel aandacht. Die werd opgewaar-

men in beide gemeenten. Zelfs in de droge zomer van 2020 kregen de bomen in Maashorst maar zeven keer water, waar andere bomen wel vijftien tot twintig keer begoten moesten worden. Dat is vooral te danken aan de uitstekende groeiplaatsverbetering.

Beide gemeenten hebben de bomen op de lijst van waardevolle bomen geplaatst, zodat de boom een beschermde status krijgt. De gemeente Maashorst heeft zelfs de gehele groeiplaats – de ruimte binnen het hekwerk – een beschermde status gegeven.

Niet alleen de nieuwe boomeigenaren maar ook de gemeenten zijn tevreden. Zij zien dat de bomen goed groeien en al langzaam herkenningspunten worden in hun omgeving. Gemeenten zijn ook anders gaan kijken naar hun eigen manier van planten, daarin zijn zeker stappen gemaakt na ons project. Kort na de aanplant vond de gemeente Oss het project wel aan de dure kant. Op een grote open ruimte is een boom van 20 cm stamomtrek niet direct een blikvanger. Maar de grootste investering zit ondergronds en in de bescherming. Nu twee jaar later duidelijk zichtbaar is dat deze bomen beter groeien en er mooier uitzien dan overige geplante bomen in de gemeente, denkt men er hopelijk iets genuanceerder over. 🌱

deerd met 5 m³ compost per boom. In een plantgat van 5 bij 5 meter werd de compost tot minimaal 1,5 meter diep doorgemengd. Eventuele storende lagen in het geel/witte zand werden doorgeboord en aangevuld met compost. Er werden specifieke soorten groeibevorderende mycorrhizaschimmels aangebracht. Vervolgens werd de boomspiegel afgewerkt met gecomposteerde houtsnippers. De resterende ruimte werd ingezaaid met een bloemenmengsel of bleef ruig gras.

Om de bomen goed te laten aanslaan kregen ze twee jaar nazorg. In Maashorst werden de werkzaamheden uitgevoerd door een lokale hovenier, in Oss door vrijwilligers van Landschapsbeheer Oss.

MINDER WATER NODIG

In 2020 zijn twaalf bomen geplant in Maashorst en elf in Oss. Alle bomen staan geheel vrij in het Brabants landschap, met onbeperkte groeiomgevingen, zoals in dierenweiden, braakliggende percelen, landgoederen of grote tuinen. De bomen groeien bijzonder goed, zonder uitval. Ze blijken veel minder water nodig te hebben dan andere bo-

Zoete kers in Schaijk

2 jaar later

Lieve BEUK,
Ik heb gehoord dat het niet goed met U gaat, dat vind ik naar om te horen, is er ook maar iets dat ik voor U kan doen, laat het me per omme-gaande weten.
liefs Jeroen

In de jaren 1892-1894 was Springer bezig met het vormgeven van de begraafplaats in Amsterdam-Oost. Hij heeft daar, uiteraard met vele hulphanden, twee jaar voor nodig gehad. Het *Algemeen Dagblad* van 20 november 1890 deed verslag van hoe het allemaal moest worden: 'Het ruim 2½ meter opgehoogde terrein wordt geheel tot park aangelegd, met kronkelende paden, schaduwrijke paden, schilderachtige boomgroepen, heesterboschjes, kreupelhout enz., waartoe bijna 1500 boomen, ruim 300 coniferen (sparren en dennen) en meer dan 22.000 bloei- en groenblijvende struiken zullen worden geplant'.

Vandaag de dag bezitten we zeker nog een vijftigtal bomen uit die tijd, die zijn uitgegroeid tot reuzen die wij Springerbomen noemen. De beuk waarover dit artikel gaat is daar één van. Het gedenkpark van De Nieuwe Ooster is door de vele variaties aan bomen en andere houtachtige gewassen in 2004 uitgeroepen tot arboretum. Springer zou daar enorm blij mee geweest zijn.

SLECHTE CONDITIE

Terug naar de beuk. Te midden van graven (op ruime afstand) staat hij daar, al 130 jaar lang. Beuken worden gemiddeld 150 tot 200 jaar oud met hier en daar een uitschieter naar 350 tot 400 jaar. Onze beuk gaat dat niet redden want zijn conditie gaat zienderogen achteruit.

Beuken houden in het algemeen niet van verplaatsen of veranderingen in hun leefomstandigheden. Of dat nu grondsoort is of waterhuishouding, een beuk moet je met rust laten.

In de nazomer van 2019 constateerde ik tot mijn grote schrik aan één zijde van de stam grote zwammen die ik herkende als de reuzenzwam (*Meripilus giganteus*). Dan weet je als boomverzorger genoeg; het einde dient zich aan! Of misschien toch niet? Om mijn eigen diagnose te toetsen heb ik een paar vakgenoten uitgenodigd om een blik te

Lieve Rode Beuk,
Ik ben zaterdag weer even bij je wezen kijken. Ik vind het zo erg dat die zwammen je vanbinnen verteren. Ik wilde de grote zwammen bij je voeten allemaal wegschoppen maar volgens een vriendin die je ook wilde zien helpt dat niet.
Ze zijn tegenwoordig zo knap, is er nou echt geen bomendokter die jou beter kan maken?
Ik hoop echt dat ze er iets op vinden. Ik ga je in ieder geval vaak bezoeken.
Liefs, Nellie

werpen op de beuk en de zwammen. De conclusie was steeds dezelfde: de beuk gaat het niet redden.

Gezien de status van de boom – nationale en gemeentelijke monumentale boom – wilde ik, tegen beter weten in, mijn best doen om de beuk te behouden. We zijn begonnen met hem extra voeding te geven. In de herfst worden op de grafvakken alle bladeren opgeruimd waardoor er in de bodem weinig voeding terecht komt. Daarom brachten we rondom de stam acht kuub beukenbladaarde aan. Dat herhaalden we in de twee jaren daarna. Ook vulden we de grond aan met een oplosbare biostimulant, een toevoeging van mycorrhiza en rhizobacteriën, ter ondersteuning van herstel. Ondertussen gingen we op zoek naar ervaringen van andere aantastingen door de reuzenzwam bij beuken. Over het algemeen is het resultaat dat de boom het onderspit delft. Toch wilde ik me hierbij niet neerleggen. In de medische wereld bestaan ook wonderen of onverklaarbare genezingen, dus waarom zou dat niet kunnen bij bomen? Ik gaf de boom een eigen e-mailadres zodat mensen ondersteunende woorden konden sturen naar de beuk. Gezamenlijke positieve energie brengt vast iets goeds teweeg. Dit heeft geresulteerd in vele boodschappen en steunbetuigingen aan de beuk. De beuk heeft iedereen beantwoord. Het zal een blijvende herinnering worden in bundelvorm.

BLADERDEK ZAL SUMMIER ZIJN
Op dit moment van schrijven wacht ik op het uitlopen van de knoppen. Er zit

nog wel leven in de twijgen, maar ik vrees dat het bladerdek summier zal zijn. Afgelopen zomer was het triest te zien hoe licht de boom in blad stond. En dan zal toch het moment aanbreken dat de beuk weggezaagd wordt. Het zal ter plekke een grote leegte geven en voor parkbezoekers, collega's en mijzelf een groot gemis zijn. Zolang ik hier werk (vanaf 1992) staat deze boom daar.

Dag lieve rode beuk,
Heel veel sterkte gewenst met uw ziekte. Ik zag vanochtend eerst de reuzenzwam en pas later las en hoorde ik dat u ziek bent. U heeft in uw lange leven heel veel mensen getroost, vast ook andere bomen en dieren. Ik hoop dat ik u nu mag troosten, sterkte dus, en hartelijke bedanken voor uw leven op De Nieuwe Ooster!
Met liefs en groetjes, Carin

Alle goeds lieve rode beuk!
Beuk die zwam ervan langs!
Roos

een stuk laten staan als een soort 'blijvende' herinnering. Door een houtdraaier kunnen we van het kophout bakjes en kommetjes laten maken, of snijplanken, schildjes, tolletjes: keus genoeg. We hebben iemand bereid gevonden om speciaal voor de beuk een uniek pianostuk te componeren wat op cd zal verschijnen. Hoe het ook zij, dit is niet zomaar een beuk maar een die vele harten gestolen heeft.

Een boom waar mensen van houden en waarmee ze verwantschap hebben, een boom die erg gemist zal worden.

Ikzelf betrap me er steeds weer op dat het me veel meer doet dan ik verwacht had. Ik heb door de jaren heen een band met de beuk opgebouwd en die band is enorm versterkt sinds hij 'ziek' is. Ik heb mijn best gedaan voor behoud. Helaas... de reuzenzwam heeft gewonnen. 🍄

De rode beuk op De Nieuwe Ooster

LEONARD SPRINGER, DE ARCHITECT VAN BEGRAAFPLAATS DE NIEUWE OOSTER IN AMSTERDAM, MOEST EENS WETEN; 130 JAAR NADAT HIJ ER EEN BEUK GEPLANT HEEFT STAAT DEZE FAGUS SYLVATICA 'ATROPUNICEA' VOLOP IN DE BELANGSTELLING. DE BOOM IS ECHTER TEN DODE OPGESCHREVEN. ZELFS HARTVERWARMENDE STEUNBETUIGINGEN OP ZIJN EIGEN E-MAILADRES KUNNEN HEM NIET REDDEN.

Eik zwaar beschadigd door blikseminslag

A. Dekker

Bliksemse bomen

Inslagspoor in eik verdwijnt via stam in bodem

R. de Smeth

Wondafgrendeling is gestart

R. de Smeth

Door inslag geëxplodeerde berk

M. Wieringa

Diepe brandwond met zichtbaar verkoold spoor

R. de Smeth

Bliksemscheur verdwijnt tussen wortelaanzet in de grond

A. Dekker

Tekst: Reina de Smeth

100 miljoen volt door je bast, overleef je dat?

BLIKSEMINSLAG KAN FIKSE SCHADE TOEBRENGEN AAN EEN BOOM, MAAR WAAROM BLIJVEN SOMMIGE BOMEN DAARVAN GEVRIJWAARD? BOOMSPECIALIST ANTON DEKKER OVER DE GEVOLGEN VAN ONWEER VOOR BOMEN.

Boomspecialist Anton Dekker uit Apeldoorn is al bijna dertig jaar gefascineerd door blikseminslag in bomen. In verschillende artikelen en lezingen geeft hij uitleg over het ontstaan van bliksem en de mogelijke gevolgen voor bomen. Voor we samen met Anton in de zichtbare en onzichtbare effecten duiken, eerst een uitleg over het ontstaan van bliksem.

OP 15 KILOMETER HOOGTE

Onweerswolken kunnen wel 15 kilometer hoog worden. Hierin stromen snel stijgende vochtige warme lucht en sterk dalende koude lucht van minimaal -20°C met 100 kilometer per uur vlak langs elkaar. Door de wrijving ontstaat statische elektriciteit. Boven in de wolk vormt zich een positieve lading en onder aan de wolk een negatieve. Wanneer de negatieve lading te hoog wordt, zoekt stroom de makkelijkste weg naar de positief geladen grond om te ontladen. Doorgaans naar het hoogste punt in de omgeving. Dit gebeurt echter niet in één bliksemschicht van boven naar bene-

den. Een stroom met positieve lading schiet vanaf de grond maximaal 75 meter omhoog en ontmoet de negatieve stroom van enkele kilometers lang die vanuit de wolk naar beneden komt. De ontlading gebeurt in een aantal bliksemschichten, te beginnen met een trapvormige voorontlading die vanuit de wolk via een vertakte route naar beneden schiet. Bij contact - bliksemaanhechting - volgt de hoofdontlading: de bliksemflits. Deze kan 30.000°C zijn en een spanning hebben tot 100 miljoen volt!

Anton heeft ontdekt dat er in een onweersbui regelmatig meerdere bomen tegelijk getroffen worden. Vaak op vrij korte afstand van elkaar, tot 100 meter. Dit komt door de vertakkingen van het hoofdkanaal van de bliksem naar verschillende voorontladingen vanuit de boomtoppen.

MET GLADDE SCHORS MINDER RISICO

Bliksem zoekt de weg van de minste weerstand. Dat begint bij een hoog punt in een landschap. Dat kan een gebouw zijn, maar ook een hoge boom. Tijdens een onweersbui zijn bomen vaak nat. Het water met daarin opgeloste mineralen vormt een goede geleider en voert de elektrische stroom via de waterfilm op de schors naar de grond af. Zolang de schors glad is, zoals bij beuk, esdoorn en hulst, en niet onderbroken wordt, verloopt dit veelal zonder schade voor de boom.

Bij een ruwe schors (bijvoorbeeld eik, acacia, populier) of bij metalen voorwerpen zoals oude boomankers of granaatscherven, wordt de stroom onderbroken. Dan kan de bliksem naar binnen schieten en flinke schade toebrengen. De sappen in de stam en de bast, het levende deel onder de schors, veranderen door de hitte onmiddellijk in stoom. Dit leidt tot een zo hoge druk dat de boom gedeeltelijk explodeert.

Meestal loopt de stroom van de bliksemontlading net onder de bast naar beneden. Dan kan de schade beperkt blijven tot een weggeslagen strip van bast en schors. Maar als bij een zware ontlading de stroom centraal door de stam gaat, is de kans groot dat er door explosie weinig van de boom overblijft. Of dat er inwendige verbranding ontstaat.

UIT DE BUURT BLIJVEN

Het kan gebeuren dat de blikseminslag deels de stam volgt en vervolgens overspringt naar een ander, beter geleidend object (boom, gebouw, dier of mens). Dit wordt *sideflash* genoemd. Wanneer bliksem de bodem bereikt, ontstaat een elektrisch ladingsverschil in de grond. Als dieren of mensen in de buurt staan, kan daardoor een dodelijke lading via de poten of benen omhoog schieten. Een ander gevaar zijn grote en kleine wegschietende

houtsplinters als een boom door stoom explodeert. Dit alles maakt schuilen onder een 'veilige' boom in de buurt dus juist gevaarlijk. Bij onweer is het devies laag gehurkt met de voeten tegen elkaar op de grond te gaan zitten en je zo klein mogelijk te maken. Het liefst in een droge greppel, ver weg van bomen en boomwortels en niet in een open veld. Vergeet ook niet je rugzak, paraplu of Nordic Walking stokken ver van je weg te werpen.

ZICHTBARE EN ONZICHTBARE SCHADE

Anton vertelt dat blikseminslag in een boom voordat de bui losbarst de meeste schade veroorzaakt. 'De ontlading loopt dan ook door de wortels, dieper in de grond in plaats van over het maaiveld. Is de boom inclusief de stamvoet en het maaiveld kletsnat, dan blijft het wortelgestel vaak gespaard. De elektrische weerstand van de grond is dan minder hoog'. Hij constateert dat bij blikseminslagen de lengte van de schade varieert per boomsoort. Vanaf de stamvoet gerekend is dat bij eiken tot op zo'n vier vijfde van de stamlengte, bij ruwe berken vaak tot 3 meter hoogte en bij Douglas-sparren tot een derde.

Meestal herhaalt de ontlading zich een paar maal binnen hetzelfde bliksemkanaal, dat heet deelbliksem. 'Dit kun je soms terugzien aan de bliksemsporen' zegt Anton. 'Je ziet dan meerdere verticale lijnen van ongeveer 2 cm - de breedte van een bliksemkanaal - naast elkaar lopen. De sporen zijn vaak een paar jaarringen diep. Bliksem kan ook via een gesteltak contact maken met de boom. Dat kun je aan het spoor terugzien. Soms is die tak

er ook helemaal afgeslagen of geëxplodeerd'. Om verwarring met een vorstscheur te voorkomen: een bliksemscheur loopt vaak tussen de wortelaanzetten door de grond in, een vorstscheur stopt boven de wortelaanzet.

Bij gedeeltelijke bast schade kan de boom zelf zorgen voor volledige wondafgrendeling. Soms zijn jaren later helemaal geen sporen van blikseminslag meer te vinden. Wanneer de bast stevige schade heeft opgelopen en het spinthout is gebarsten, dan kan de boom van binnen geheel zijn versplinterd. Bij storm kan hij draaien en uit elkaar vallen. Insecten en bacteriën zullen een beschadigde boom ook eerder aantasten en verzwakken.

MEER BLIKSEM DOOR KLIMAATVERANDERING

Het onweert in Nederland nu gemiddeld op 25 dagen per jaar. Het aantal geregistreerde ontladingen varieert van 100.000 tot 300.000 per jaar. Omdat het weer door klimaatverandering verheft, zullen we vaker en zwaardere onweersbuien krijgen met meer blikseminslagen als gevolg. Dat betekent dat onze hoogste bomen vaker getroffen worden. Anton wijst erop dat hoge monumentale of solitaire bomen kunnen worden beschermd door er bliksemafleiders in te plaatsen. Ook hoge bomen vlak bij gebouwen zouden, in verband met omgevingschade door exploderend hout, hiermee beschermd kunnen worden.

Kortom, als een boom niet uitsteekt boven andere bomen of gebouwen in de buurt, een gladde schors heeft en bij onweer een lekkere waterfilm op de schors, heeft hij de grootste kans onbeschadigd te blijven. 🌿

Haarlemse Bomenwachters

NAAST DE LANDELIJKE BOMENSTICHTING KOMEN VEEL PLAATSELIJKE GROEPEN OP VOOR BOMEN. VAN KAPPEN NOU, BOMENCLUB, BOMENRIDDERS TOT LOKALE BOMENSTICHTINGEN. HOE OPEREREN ZIJ? WE VROEGEN HET DE HAARLEMSE BOMENWACHTERS. 'IN PLAATS VAN ACHTERAF BEZWAAR TE MAKEN, PROBEREN WE AL BIJ DE ONTWERPFASE TE VOORKOMEN DAT BOMEN SNEUVELEN.'

'Gemeenten zouden geen kapvergunningen moeten verlenen'

Haarlem heeft de twijfelachtige eer om de meest versteende stad in Nederland te zijn (onderzoek Natuur en Milieu, 2022). Afgaande op de ambities van de gemeente zal dat volgens de Haarlemse Bomenwachters nog wel even zo blijven. Niet alleen omdat ze die verstening niet zo heel erg vindt – in de Omgevingsvisie 2045 wijst ze op de nabijheid van de duinen en het recreatiegebied Spaarnwoude waar voldoende recreatiemogelijkheden in het groen zijn -, maar ook omdat het bouwen van woningen nu eenmaal de allergrootste prioriteit heeft. En voor het groeiend aantal woningen en de daarmee gepaard gaande infrastructurele projecten moeten veel bomen het loodje leggen. Voor de Haarlemse Bomenwachters is het een ware uitdaging om bij deze uitbreidingslag zo veel mogelijk bomen te sparen. Op een zonnige februarimiddag heeft Mark Helsloot, boomverzorger en medeoprichter van de groep, de leden opgetrommeld om te praten met Bomennieuws.

De Haarlemse Bomenwachters ontstonden in 2006. Mark: 'Enkele mensen waren ontevreden over de inzet van GroenLinks voor bomen. GroenLinks heeft toen het initiatief genomen een groep te vormen die de belangen van

bomen ging behartigen. Dat werd de Haarlemse Bomenwachters. We kozen ervoor te opereren onder de vlag van de landelijke Bomenstichting. Al eerder had ik namelijk meegemaakt dat als je geen direct belanghebbende bent, je bezwaar tegen bomenkap niet rechtsgeldig is. Daarvoor moet je een rechtspersoon zijn, die het behoud van bomen als doel heeft. Maar gaandeweg vonden we het toch lastig om voor elk bezwaar tegen een met kap bedreigde boom het mandaat van de Bomenstichting te hebben. Voor grotere projecten halen we nu de Bomenstichting er wel bij, maar meestal werken we samen met de Stichting Haarlemse Bomenridders. Die werd zo'n vijf jaar geleden opgericht en zij is ook een rechtspersoon.'

STRATEGIE BIJGESTELD

Overigens hebben de Haarlemse Bomenwachters hun strategie wel bijgesteld. Hilde Prins: 'Aanvankelijk dienden we samen met de Bomenridders heel veel bezwaren in tegen kapvergunningen. Maar we kregen zelden gelijk. Want de juristen in de commissie beroep en bezwaarschriften van de gemeente kijken alleen of de procedures juridisch correct zijn verlopen en dat zijn ze meestal wel. Voor hen tellen

Woontoren in Aziëpark

de waarden van bomen niet mee, hun schoonheid, het plezier wat je eraan beleeft, hun ecologische bijdragen. Tegenwoordig proberen we al bij de ontwerpfase van een bouwplan te voorkomen dat er te veel bomen sneuvelen. We spreken in bij commissievergaderingen, we informeren raadsleden, ik praat met procesmanagers van bouwprojecten. Dat lobbyen werkt goed. Bijvoorbeeld bij de voorgenomen bouw van vier woontorens in het Aziëpark. Daar stonden veel oude bomen, alles moest tegen de vlakke. Ik heb de procesmanager uitgelegd hoe jammer dat is, hoe belangrijk die bomen daar zijn. Ik wees haar erop dat er eerst een kwaliteitsmeting van de bomen moest worden gemaakt. Daaruit bleek dat de meeste bomen nog lang mee konden. Zij heeft de wethouder ervan kunnen overtuigen het plan bij te stellen. Veel bomen zijn nu behouden. Je ziet inmiddels wel dat raadsleden zich meer bewust zijn van het belang van groen voor de stad. Bij

Schouw schade en herstel blikseminslag

A. Dekker

Boven: Bouw woontorens in Aziëpark
Onder: Houtmanpad: wandelweg vanuit
het centrum naar de duinen met karak-
teristieke oude stobben en hagen

bouwplannen stellen ze eerder vragen: Waar zit de groenparagraaf? Is er een Bomen Effect Analyse gemaakt? Hoeveel bomen moeten er gekapt worden? En dan kan het gebeuren dat ze een plan terug naar de tekentafel sturen, omdat ze niet willen dat er zo veel bomen voor moeten verdwijnen.'

Toch lukt het soms nog wel om via de juridische weg, en dan met de nodige creativiteit, kap te voorkomen. Zo wilde de gemeente van het Houtmanpad, een historisch voetpad langs de Brouwersvaart, een fietspad maken. Voor de aanleg van kades en bruggetjes moesten knotwilgen en elzen verdwijnen, waardoor ook het karakter van het gebied danig werd aangetast. De Stichting Behoud Houtmanpad procedeerde samen met de Bomenwachters tot aan de Hoge Raad tegen het plan. Titi des Bouvrie: 'We dreigden te verliezen. Tot iemand vlak voor de zitting op het idee kwam om 's avonds met een batdetector het aantal vleermuizen te tellen. We konden aantonen dat het om een foerageerroute ging en die moest wettelijk worden beschermd. Het wandelpad bleef bestaan met behoud van de bomen.'

MINDER ARGUMENTEN

De taken van de groepsleden zijn enigszins verdeeld. Terwijl ze allemaal het bomenbestand in hun eigen wijk nauwkeurig volgen, houdt Hilde zich vooral met het lobbywerk bezig, controleert Mark als boomspecialist of beweringen als dat bomen niet lang meer te leven hebben wel kloppen en houdt Daphne Huysse de kapvergunningen bij. Daphne: 'Elke week krijgen we de kapvergunningen toegestuurd. Ik publiceer ze op onze website. Het valt mij op dat er steeds minder argumenten worden gegeven voor het afgeven van vergunningen. Ik vraag schriftelijk wel om opheldering, maar het is lastig om daar achterheen te zitten, er gaat steeds weer een andere ambtenaar over.'

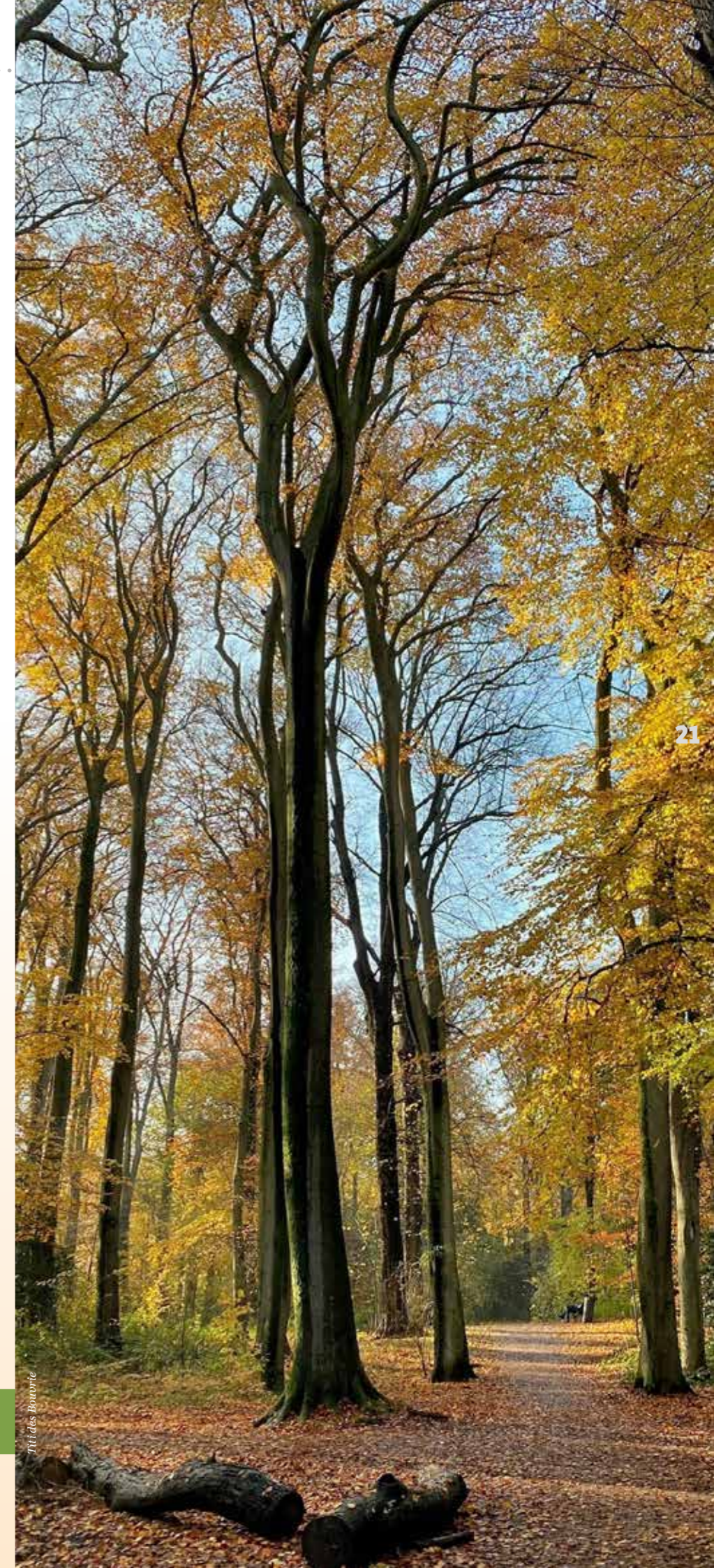
Mark: 'Vroeger was er een vaste ambtenaar die over de kapvergunningen ging. Ik had daar goed contact mee. Als ik zag dat er bomen werden geroid

belde ik hem en dan was hij binnen tien minuten ter plaatse om te controleren of daar toestemming voor was. Na zijn pensionering is hij niet vervangen. De gemeente besteedt dit soort werkzaamheden nu uit aan een landelijk werkend bedrijf in Culemborg. Die mensen komen zelf geen poolhoogte nemen. Ze kijken op Google Street View en stellen zo hun oordeel over het verlenen van een kapvergunning vast. Of een boom ook gered zou kunnen worden door te snoeien kun je zo niet beoordelen.' Jammer is ook dat het zogenoemde Startbrievenoverleg is verdwenen. Daphne: 'Daarin zaten de verkeerspolitie, de Fietsersbond, ROVER voor het openbaar vervoer en wij. Bij elk voorgenomen civiele project keken wij naar conflicterende belangen. Bijvoorbeeld in hoeverre vernieuwing van een fietspad ten koste zou gaan van bomen. De raadsleden kregen die informatie dan voordat er over de vormgeving van een project besluiten werden genomen.'

PLATFORM GROEN

In 2019 is er wel een nieuw overleg van groene belangengroepen opgericht, het Platform Groen, dat meedenkt over projecten en bouwplannen en de gemeente gevraagd en ongevraagd adviseert over alles wat met groen in de stad te maken heeft. Hilde vertegenwoordigt de Bomenwachters. Hilde: 'Bij elke presentatie van een project vraag ik of er al een GPS-inmeting en restlevensduuronderzoek bij de bomen is gedaan. Dan weet de procesmanager welke bomen waardevol genoeg zijn om te behouden. Helaas wordt het Platform pas geconsulteerd na de vaststelling van de startbrief met schetsontwerp en ligt het aan de procesmanager of hij de adviezen verwerkt in het programma van eisen. Zo niet, dan wordt er ingesproken in de commissievergadering.' Er zijn al wel concrete resultaten behaald, zoals bij de voorgenomen herinrichting van de Prins Bernhardlaan. Hilde: 'Mede op ons advies zal de laan nu minder breed worden, waardoor

De Grote Hout

Titi des Bouvrie

v.l.n.r. Hilde Prins, Titi des Bouvrie, Mark Helsloot, Dick Kortekaas en Welna Buwalda

Hanna #Hrsch

er meer bomen kunnen blijven staan. Ook is ons advies opgevolgd om op een andere wijze de waterkerende dijk van het Spaarne te verhogen, zodat er minder bomen hoeven te verdwijnen. En er bleven bomen staan bij de bouw aan de Vijfhuizerstraat en herinrichting van de Jan Gijzenkade. Het helpt als bewonersgroepen de adviezen steunen.'

NIEUWE BOMENVERORDENING

De gemeente riep ook de hulp van de Bomenwachters en Bomenridders in bij het opstellen van de nieuwe bomenverordening. Die maakt het verkrijgen van een kapvergunning iets moeilijker. Voor bomen met een stamdiameter vanaf 16,5 cm is nu een kapvergunning vereist, dat was 20 cm. En voor bomen die vanaf de straat onzichtbaar zijn is nu ook een kapvergunning nodig, dat was voorheen niet zo. Maar Mark relativeert dit 'succes'. 'In principe', zegt hij, 'zouden gemeenten helemaal geen kapvergunningen meer moeten verlenen. Die tijd is voorbij. De boom moet een heilige status krijgen. In de dertig jaar dat ik hier werk zijn alle grote bomen in binnentuinen verdwenen. Bewoners vragen nogal eens kapvergunningen aan omdat de burens daarop aandringen. De boomeigenaar moet sterk in de schoenen staan om daar niet in mee te gaan. De gemeente moet

boomeigenaren steunen door alleen nog kapvergunningen te verlenen om veiligheidsredenen.' Nu blijft er voor Mark weinig anders over dan boomeigenaren te overreden hun boom te laten snoeien in plaats van te kappen. Soms met enige bluf. Mark: 'Een nieuwe bewoner vroeg mij hoeveel het kostte om een 80 jaar oude beuk in zijn tuin weg te halen. Ik zei dat je daarvoor in Haarlem geen vergunning krijgt, je koopt een huis mét boom. Ik bood hem aan de boom te snoeien.'

Maar het zijn vooral de grote bouwprojecten die zo veel bomen opeisen, waartegen niet veel te doen is. En dat is af en toe best frustrerend. Gelukkig houden de successen die de groep wel behaalt de moed erin. Zo initieerde bomenwachter Welna Buwalda in 2019 een handtekeningenactie tegen de kap van bomen bij Dreefzicht in Haarlemmerhout. Mede dankzij de Bomenridders, die actief sociale media inzetten, werden 26 duizend handtekeningen opgehaald. De bomen bleven behouden. Of Dick Kortekaas die een aantal jaren geleden in zijn eentje voor het stadhuis protesteerde tegen de voorgenomen bezuiniging op het groenonderhoud, waardoor 10 procent van de bomen zou verdwijnen. Dick: 'De bezuinigingen gingen van tafel.' 🌿

Vijfhuizerstraat: bouwen naast bomen is mogelijk met de juiste maatregelen en goede wil.

B.C. Koekoek, Ölstudie 'Große Buche vor Schloss Moyland', 1840

litho B.C. Koekoek

Van
2 april 2023
tot en met
24 maart
2024

Museum STAAL
Dorpsstraat 39
7218 AC Almen
museumstaal.nl

Door het museumbos, de bomen zien

Bomen over bomen

De boom staat centraal in deze nieuwe tentoonstelling van Museum STAAL. Op uiteenlopende wijze wordt de boom gepresenteerd. Als een boswandeling langs kunst, verhalen en materialen. Het pad voert langs de prachtige 19de eeuwse werken van B.C. Koekoek, een van de beroemdste boslandschapsschilders van zijn tijd. Ook hedendaagse kunstenaars omarmen de boom. De frêle objecten van Stef Kreymborg en sprookjesachtige meubels van K Studio zijn gemaakt van materiaal uit verschillende bomen. Drie kunstenaars met ieder hun eigen verhaal van de boom.

De Almense bomen zijn op de gevoelige plaat vastgelegd door Geert de Groot en een tweetal routes leiden langs deze bomen; wandelschoenen dus mee!

Voor deze tentoonstelling werken we samen met Natuurmonumenten en Walhallab. Walhallab is een creatieve werkplaats voor jong talent. Hier wordt veel met hout gewerkt, jongeren maken er de mooiste objecten mee. We laten niet alleen zien wat er gemaakt is maar ook wat de mogelijkheden zijn van dit materiaal. Natuurmonumenten deelt met ons de zorgen over de natuur. Onze lokale boswachter vertelt over de bomen in 'zijn' bos, landgoed Velhorst.

En natuurlijk laten de Staringen weer van zich horen. A.C.W. Staring dichtte over bomen, maar plantte er vooral veel aan in de tuinen van

het landgoed waar hij woonde, De Wildenborch. Ook het Dennenproject van zijn zoon W.C.H. Staring in Bergen komt aan bod.

BOS VAN DRAAD EXTRA ZOMERTENTOONSTELLING

Kunstenaar Sara Vrugt borduurde samen met meer dan duizend mensen een bos. Een Bos van Draad van honderd vierkante meter, waaraan iedereen mee kon doen. De bomen werden geborduurd naar aanleiding van natuurverhalen. Alle verhalen kregen een plek in dit geborduurde bos. Van 7 juni tot en met 3 september 2023 in de Almense kerk.

MUSEUM STARING IN ALMEN

Als bezoeker van Museum STAAL beleef je het landschap, de geschiedenis en de cultuur van de Achterhoek. Dichter en landbouwkundige A.C.W. Staring (1767-1840) hield van deze streek. In zijn voetsporen laten we zien hoe mooi, veelzijdig en gastvrij de Achterhoek is. Luister naar muziek in de salon en beleef de seizoenen schommelend bij de Staringkoepel, een prachtige theekoepel aan rivier de Berkel. Geniet ook van de mooie beelden van kasteel de Wildenborch, waar de familie Staring nog altijd woont. En ontdek de vogeltjes die in de stamboom komen rusten. Dit alles behoort tot de vaste inrichting van Museum STAAL. 🌿

K Studio Oliver

Buitengewone eik aan de rand van park Sonsbeek

Bomenplan Arnhem richt zich op 'buitengewone' bomen

Het inmiddels ruim 50 jaar oude Immerloopark

24 **Bomennieuws** zomer 2023

IN 2020 STELDE DE GEMEENTE ARNHEM EEN AMBITIEUS BOMENPLAN VAST. HET BELANG VAN BOMEN VOOR KLIMAATADAPTATIE, BIODIVERSITEIT EN LEEFBAARHEID WORDT IN HET NIEUWE BELEID STERK BENADRUKT. ER KOMEN OOK MEER BOMEN BIJ. BOMENNIEUWS VROEG BESTUURSADVISEUR MARCEL WENKER OM EEN TOELICHTING.

Arnhem is bij bomenliefhebbers bekend vanwege zijn prachtige parken die als groene lobben vanaf de Veluwe tot aan de rand van het oude centrum doorlopen. Parken als Sonsbeek, Zijpendaal, Gulden Bodem, Klarenbeek en Angerenstein staan vol markante oude bomen. Maar Arnhem heeft meer te bieden. Het uitgestrekte uiterwaardenpark Meijnerswijk bevat dan misschien nog niet zo veel opmerkelijke oude bomen, maar juist het natuurlijke karakter en de processen onder invloed van de wisselende rivierstanden, samen met historische restanten, maken dit park uniek. Net ten zuiden van de gemeente Arnhem ligt het nieuwe 1700 hectare grote landschapspark Park Lingezen, als groene buffer tussen de steden Arnhem en Nijmegen. Marcel Wenker nodigt me uit na het interview een wandeling te maken door het Immerloopark. Een park van ongeveer 64 hectare dat aan het begin van de zeventiger jaren als eerste park in Arnhem-Zuid is aangelegd. Voor mij als inwoner van het noordelijke deel van Arnhem een relatief onbekend park.

Als senior bestuursadviseur groene leefomgeving is Wenker de eerste adviseur van het Arnhemse college over allerlei 'groene' zaken. Naast bomen, bossen, parken en groenvoorzieningen gaat het ook over biodiversiteit, natuurinclusief bouwen en dierenwelzijn. Hij vormt de schakel tussen de wethouder en de diensten die zich bezighouden met onder andere ontwerp, realisatie en beheer. Een uitdagende functie omdat de groene leefomgeving volop in de belangstelling staat. Klimaatadaptatie, biodiversiteitscrisis, maar ook de wooncrisis drukken allemaal hun stempel op de groene leefomgeving. Wenker noemt de opgave waarvoor Arnhem staat (net als veel andere steden in Nederland) ten aanzien van 'verdichten en vergroenen' een enorm spanningsveld vol uitdagingen. Wenker: 'In Arnhem moeten duizenden woningen gebouwd worden binnen bestaand stedelijk gebied terwijl er ook vergroend moet worden om de stad leefbaar te houden met het oog op hittestress. Dit vraagt om een kritische blik op de inrichting van de openbare ruimte en creatieve oplossingen voor de toekomst van de stad.'

BUITENGEWONE BOMEN

De behoefte aan een nieuw Bomenplan hing samen met het sterk toegenomen inzicht dat bomen een grote rol spelen bij het realiseren van doelstellingen op het vlak van klimaat, biodiversiteit en gezondheid. In het Bomenplan wordt meermalen gesproken over 'buitengewone bomen'. Wenker: 'Deze naam vervangt het begrip beschermwaardige bomen. Het is buitengewoon hoeveel ecosysteemdiensten bomen ons leveren. Daar hoeven we eigenlijk niet veel voor te doen. Zorgen dat bomen zich tot volle wasdom kunnen ontwikkelen is voldoende. Het is de bedoeling dat het huidige aantal van achthonderd beschermwaardige bomen flink uitgebreid wordt. Voorheen werd er vooral gelet op leeftijd, omvang, beeldbepalendheid en/of cultuurhistorie. Er worden nu criteria toegevoegd voor hittestress en biodiversiteit. Zo kunnen ook jongere, kleinere en minder markante bomen, die vanwege hun positie in de stad een hoge bijdrage leveren aan hittestress of biodiversiteit, toch op de lijst van buitengewone bomen komen.' Nieuw aangeplante bomen die in de toekomst op basis van deze criteria een grote rol kunnen vervullen worden als toekomstboom aangemerkt. De groeiplaats voor deze toekomstbomen is

Met tegelwippen is de groeiplaats voor deze boom flink verbeterd. Hij kan nu tot een buitengewone boom uitgroeien.

dan ook zodanig van kwaliteit dat ze daadwerkelijk tot buitengewone bomen uit kunnen groeien.

MEER BOMEN

Net als veel andere steden in Nederland is ook in Arnhem de focus verschoven van aantallen bomen (stammen tellen) naar kronenbedekking en kroonvolume. Wenker: 'Kronenbedekking en kroonvolume zijn belangrijke graadmeters voor hittestress en biodiversiteit. Onze ambitie is de kronenbedekking de komende vijf jaar met 5 procent te laten toenemen. In delen van Arnhem met hitte-eilanden is het streven zelfs 10 procent. De technieken om de veranderingen in kronenbedekking met luchtfoto's te monitoren, ontwikkelen zich in snel tempo en worden steeds nauwkeuriger.

Door monitoring op basis van dergelijke luchtfoto's - met gebruikmaking van open source data - is het mogelijk om de gevolgen van keuzes in beleid en inrichting van de openbare ruimte meetbaar te maken.' In het Bomenplan is ook de doelstelling opgenomen om meer bomen aan te planten. Voor deze ambitie is geld vrijgemaakt en het doel gesteld om tussen boomfeestdag 2021 en boomfeestdag 2022 10.000 bomen aan te planten. Op gemeentegrond is maar beperkt ruimte voor aanplant van nieuwe bomen. Daarom zijn er in samenwerking met Meer Bomen Nu langs paden en brandgangen in de Arnhemse bossen ruim 6.000 zaailingen geoogst. Deze zaailingen zouden anders afgemaaid worden om paden en brandgangen vrij te houden. Ze zijn allemaal bij inwoners van Arnhem terechtgekomen, die ze op het erf of in de tuin geplant hebben. 'Natuurlijk', zegt Wenker, 'zullen lang niet al deze bomen tot volwassen exemplaren uitgroeien, maar het is wel een laagdrempelige manier om mensen uit te nodigen om bij te dragen aan het vergroenen van hun stad.' Daarnaast zijn ruim 3.500 bomen in de Arnhemse bossen aangeplant met het doel om monocultures te doorbreken en op die manier de natuur te versterken. Soorten die van nature op de betreffende bosbodem thuishoren, maar in het verleden niet zijn aangeplant en die daar door het ontbreken van zaadbronnen ook niet zo makkelijk zullen komen, worden zo een handje geholpen. Ook zijn ruim 4.500 bomen in Arnhems grootste uitbreidingswijk Schuytgraaf aangeplant. Tot slot zijn tientallen bomen in bestaand stedelijk gebied terechtgekomen. Hoewel het hier om kleine aantallen bomen gaat zijn dit wel de bomen die doorgaans de grootste investering vragen. Wenker: 'Het gaat dan al gauw om bedragen van 5.000 euro per boom, omdat ook een groeiplaats moet worden gerealiseerd waar de boom oud op moet kunnen worden. Zo zijn in de Steenstraat, een drukke winkelstraat in het centrum van Arnhem met een grotendeels versteende openbare ruimte, tien nieuwe groeiplaatsen ingericht. Zelfs dit beperkte aantal kan in zo'n straat al een belangrijke bijdrage leveren aan het beperken van hittestress. De "duurste" boom is uiteindelijk op het Willemsplein beland aan de zijde van de Zijpse Poort. Daar moest eerst een heel dik pakket beton verwijderd worden om een ruime groeiplaats te krijgen voor een toekomstboom. Het ambitieuze doel van 10.000 bomen in één jaar tijd is dus ruimschoots behaald.'

INTEGRALE AFWEGINGEN

De uitdaging voor het groenbeleid zit in het combineren van functies en taken. Wenker: 'Door bijvoorbeeld overbodige verharding rond bomen weg

te halen en de vrijkomende ruimte beschikbaar te maken voor een gevarieerde kruidenrijke ondergroei, scoren we op meerdere belangrijke thema's die landelijk spelen. Het regenwater kan zo beter infiltreren in de bodem, waardoor het risico op wateroverlast bij piekbuien vermindert. Als je cunetzand onder de weggehaalde verharding vervangt door rijke grond voor aanplant van de kruiden, ontstaat er extra doorwortelbare ruimte voor de bomen, waardoor deze gezonder en groter uit kunnen groeien. Grotere boomkronen dragen bij aan het verminderen van hittestress. De kruidenrijke ondergroei bevordert de biodiversiteit. En als je een deel van de herfstblaadjes tussen de kruiden laat liggen waardoor het bodemleven zich beter zal ontwikkelen, verbetert dit ook weer de biodiversiteit. Kringloopprocessen worden hersteld.' Een goed voorbeeld van zo'n integrale afweging vormen de vier platanen aan de Weerdjesstraat. Die zijn in het verleden gehandhaafd bij de bouw van het aangrenzende appartementencomplex. Vanwege hun enorme meerwaarde in de relatief boomarme omgeving hebben ze bij de laatste reconstructie van de straat niet alleen een grotere open groeiplaats gekregen, maar is ook onder het fietspad en voetpad 260 m³ extra doorwortelbare ruimte voor deze bomen gerealiseerd.

KAPVERGUNNING NIEUWE STIJL

In 2014 heeft Arnhem haar kapvergunningenbeleid gedereguleerd. Naast bescherming van bomen via bestemmingsplannen, zijn toen achthonderd bomen op de lijst geplaatst waarvoor ook een kapvergunning gold. Op basis van evaluatie is besloten om dit beleid toch op onderdelen aan te passen en meer duidelijkheid te creëren. De nieuwe afwegingsaspecten op het vlak van hittestress en biodiversiteit vragen om heldere criteria. Er wordt hard gewerkt aan een juridisch document waarin de beleidsafspraken zijn vastgelegd. Volgens de planning wordt dit document deze zomer definitief zodat per 1 augustus het nieuwe beleid ook vertaald is naar de kapvergunning nieuwe stijl.

Om te toetsen of de gemeente Arnhem zich houdt aan haar eigen beleid is het Boom Kwaliteitsteam Arnhem samengesteld, een groep bewoners en externe deskundigen die de gemeente regelmatig adviseert over boomgerelateerde projecten.

ZORG EN AANDACHT

Na ons gesprek in de tuin bij Wenker steken we de straat over en lopen we het Immerloopark in. In het park staan opvallend grote, imposante abelen. Ondanks de slechts 50 jaar die het park oud is, doen ze qua omvang niet onder voor de eiken en beuken van vaak meer dan een eeuw oud in de parken in Arnhem-Noord. Wat opvalt in het park is de zorgvuldig gekozen zonering rondom recreatief gebruik en natuurlijke ontwikkeling. Langs de Immerlooplas is een zone waar nooit aangeplant is, maar waar het park volledig uit spontane zaailingen bestaat. De inmiddels 50 jaar oude wilgen storten deels in en worden opgevolgd door een grote variatie van struiken en boomsoorten. Met al het dode hout waan ik me in een stukje oerbos en dat midden in stedelijk gebied. In de meer recreatief gebruikte delen is een grote verscheidenheid aan grazige vegetaties door uitgekiend en gevarieerd maaibeheer. De zorg en aandacht van het beheer zitten niet zozeer in de

Door aangepast maaibeheer wordt de ruimte onder deze abeel niet gebruikt. Zowel de boom als zijn groeiplaats zijn daarmee beter beschermd.

Platanen aan de Weerdjesstraat in 2004 (links) en in 2023

intensiteit van het onderhoud maar vooral in de kwaliteit waarmee dit gebeurt.

Gaat het beheer van bomen in Arnhem dan allemaal perfect? Natuurlijk niet! Bij het werk in de openbare ruimte zijn veel verschillende belangen en partijen betrokken. Kwaliteit is afhankelijk van veel verschillende schakels en fouten worden echt nog wel gemaakt. Gelukkig zijn bomen erg vergevingsgezind naar ons mensen. Het gebeurt zelden dat een te handhaven boom niet behouden blijft. Zolang mensen vol passie en liefde voor alles wat groeit en bloeit een belangrijke rol spelen bij de lastige opgave van verdichten en vergroenen, ben ik hoopvol dat die slag in Arnhem met behoud en zelfs verbetering van kwaliteit gemaakt kan worden. Geïnspireerd en vol vertrouwen keer ik huiswaarts. 🌿

Recensie

HET BOEK **BOUWSTENEN VOOR BOMENBELEID** BIEDT GEMEENTELIJKE MEDEWERKERS GROEN ONDERSTEUNING BIJ HET OPSTELLEN VAN EEN GOED BOMENBELEID.

Bouwstenen voor bomenbeleid

Camiel Versluis | 84 pagina's
ISBN: 9789403678511 | 2023
Ook verkrijgbaar bij de Bomenstichting.
€ 27,50 (excl. verzendkosten), donateurs betalen € 25,- (excl. verzendkosten)

Zo doen wij dat in deze stad!

'Volwassen bomen verdienen het om oud te worden. Daarom hebben zij een volwassen bomenbeleid nodig waarin de functies en de waarde van bomen net zo belangrijk zijn als hun schoonheid', schrijft Camiel Versluis in zijn boek *Bouwstenen voor bomenbeleid*. Versluis is directeur van Bomenmakelaar, een stichting die via haar website vraag en aanbod van verplantbare bomen bij elkaar brengt. In zijn boek benadrukt hij de noodzaak om de waarde van gezonde bomen ook in cijfers te kunnen uitdrukken, omdat dat een manier is om beleidsmakers het belang van bomen te laten inzien.

Het belang van bomen in deze tijd is inmiddels algemeen bekend. Bomen spelen immers een rol bij de klimaatadaptatie, bij het leefbaar houden van onze stedelijke omgeving. Toch zien we nog steeds dat bomen onnodig worden gekapt. Een goed bomenbeleid kan, naast de plaatselijke kapregels, het verschil maken. Zonder een stevig bomenbeleid zijn bomen onvoldoende beschermd. Het belang van de boom is dan snel ondergeschikt aan andere belangen, zoals 'veiligheid', het verminderen van 'overlast' door bomen en ontwikkelactiviteiten in de buurt van de boom.

BOMEN OUD LATEN WORDEN

Als de waarde van bomen duidelijk wordt voor beleidsmakers, zal bomenbeleid 'nut-

tig' blijken. In goed bomenbeleid is opgenomen dat het belangrijk is om bomen oud te laten worden en daarom te zorgen voor een groeiplaats, waar de boom met rust wordt gelaten. Dat beleid stuurt ook op boomkroonvolumes, omdat bomen in de stad een nuttige functie vervullen, waarbij geldt dat hoe groter de kroon hoe groter het nut. Door cijfermatig inzicht krijgen we vat op de waarde van bomen, die anders mogelijk onderbelicht blijft. De hoop bestaat natuurlijk dat als de waarde van bomen in geld wordt uitgedrukt ze beter beschermd zullen zijn, bijvoorbeeld bij het herbestemen van grond. Nu zien we nog geregeld dat bomen bij gebiedsontwikkeling moeten wijken zonder dat rekening wordt gehouden met de waarde die de bomen vertegenwoordigen. Methoden om de waarde van bomen te berekenen zijn nog volop in ontwikkeling.

BESLISBOOM

De aanzet voor *Bouwstenen voor bomenbeleid* vormde een beslisboom bij een stedenbouwkundig ontwikkelingsplan. De vraag hierbij was of het ontwikkelingsplan kon worden aangepast aan een bestaande boom. De Bomenstichting is natuurlijk groot voorstander van het zo veel mogelijk aanpassen van plannen aan de bestaande bomen. In de brochure *Bouwen met bomen* (2017) die de Bomenstichting samen met

de branchevereniging voor ondernemers in het groen VHG heeft ontwikkeld, komt dit uitgebreid aan de orde. Maar als de plannen en de boom niet verenigbaar zijn, is het toch van groot belang dat de boom beschermd is door bomenbeleid (en kapregels). Alleen dan zal de waarde van de boom voor zijn omgeving mogelijk op een andere wijze weer tot uitdrukking kunnen komen, bijvoorbeeld door het verplanten van de boom, door herplant van nieuwe bomen of door een compensatie in een herplantfonds. Dit inzicht heeft ertoe geleid dat de beslisboom die boomvriendelijk beleid moest bevorderen uitmondde in een studie naar bomenbeleidsplannen en die vormde de basis voor de handreikingen in *Bouwstenen voor bomenbeleid*.

Bomenbeleid is dus nuttig en dit boek is een mooie stimulans om een bomenbeleidsplan op te stellen. Een bomenbeleidsplan begint met het maken van een visie op bomen. Vervolgens schetst het de wettelijke kaders, informeert over de functies van bomen, biedt inzicht in de wijze van beheer en beschrijft de instrumenten (bouwstenen) om de doelstellingen van het beleid te realiseren. Al deze onderwerpen komen in het boek overzichtelijk aan de orde. Het boek (en de website) bevat ook gestandaardiseerde teksten die gemeenten kunnen overnemen in hun bomenbeleidsplannen. *Bouwstenen voor bomenbeleid* is tot stand gekomen in samenwerking met beleidsmedewerkers van verschillende gemeenten en andere deskundigen. Naast nuttige informatie over onderwerpen als aanbestedingen en wettelijke kaders geeft het ook weer wat nu ongeveer aan bomenbeleid gebruikelijk is in Nederland.

BOMENSTICHTINGSNORM

De Bomenstichting heeft in 2000 een boekje uitgebracht met richtlijnen voor gemeentelijk beleid, *Kiezen voor bomen*. Hierin werd de Bomenstichtingsnorm geïntroduceerd. Die norm betekent dat alle onderdelen van het bomenbeleid aan een bepaalde kwaliteit moeten voldoen én gebaseerd zijn op een eenduidige visie. De verschillende beleidsonderdelen die toen werden onderscheiden zijn in het vier jaar later door de Bomenstichting uitgebrachte boekje *Zicht op Bomen* enigszins aangepast en betreffen: ontwerp en inrichting (ruim-

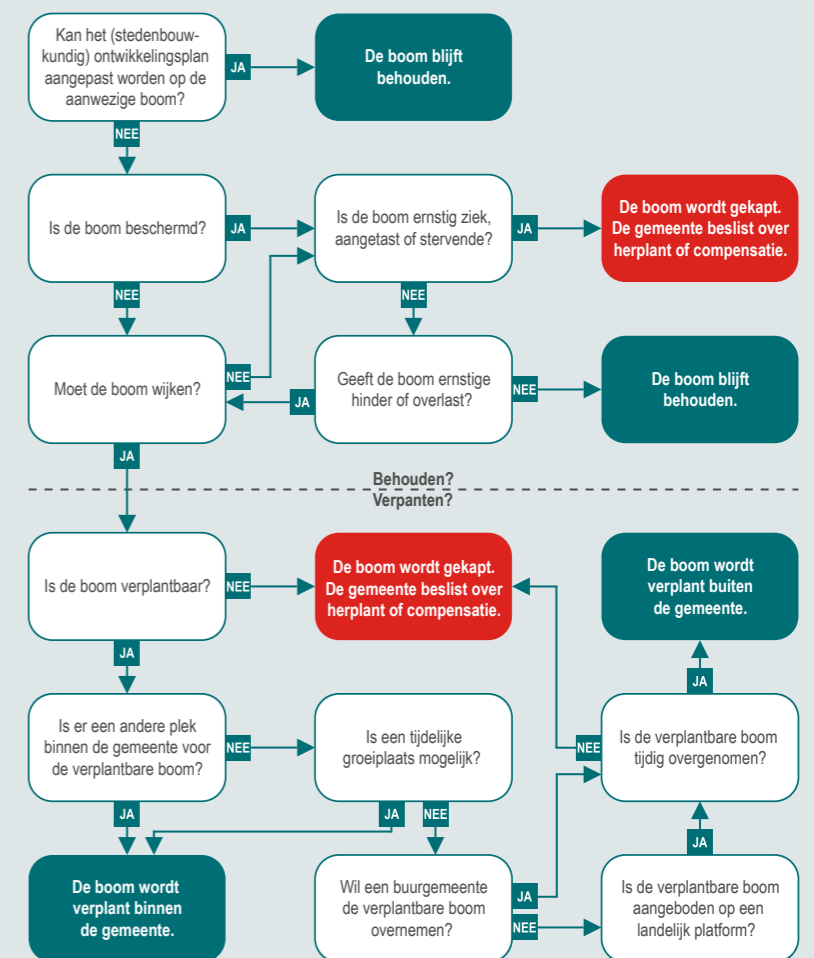
telijke ordening), beheer en onderhoud, regelgeving en handhaving, personeel en organisatie, communicatie en voorlichting. Als één onderdeel van het beleid niet goed is uitgewerkt, ondergraaft dat het gehele bomenbeleid. Een stelregel die belangrijk is om in gedachten te houden bij het opstellen van bomenbeleid.

Bouwstenen voor bomenbeleid is bedoeld voor beleidsmedewerkers groen van gemeenten om hen te ondersteunen bij het opstellen van een bomenbeleid dat de

monetaire waarde en de waarde van de ecosystemendiensten (zoals gezondheid, klimaatadaptatie en biodiversiteit) van bomen centraal stelt. Zij zullen ook geïnspireerd worden door de scenario's in het boek en door bomenbeleid van vergelijkbare gemeenten. Een wijze boomdeskundige vertelde mij laatst: 'Beleid klinkt vaak heel spannend en gewichtig maar is eigenlijk niet meer dan bestuurlijk vastleggen van 'zo doen wij dat in deze stad'. 🌳

Beslisboom

Voor gemeenten (en eigenaren van grote arealen) bij besluiten over **behoud, verplanten, kap, herplanten** en **compensatie** van volwassen bomen. Toe te passen bij o.a. ontwikkeling, herinrichting en renovatie van een gebied.

DONATEURSDAG

in het Singelpark, Leiden
zaterdag 23 september 2023

De donateursdag is dit jaar in Leiden. Leiden heeft de afgelopen jaren een zes kilometer lang, doorlopend park langs de singels gerealiseerd. Het loopt over de oude vestingwerken rond het historische centrum.

Bewoners zijn er samen met architecten en de gemeente in geslaagd het 'langste, mooiste en spannendste stadspark van Nederland' te maken. In het park is niet alleen aandacht voor de (monumentale) bomen maar ook voor natuureducatie en versterking van de natuur in de stad.

In de ochtend worden we meegenomen in de verhalen van Frank Kalshoven (ontwerper bij de gemeente Leiden) en Veronique Loeffen (strategisch beleidsmedewerker groen, klimaat en water bij de gemeente Leiden). Ze zullen vertellen over de aanleiding van het Singelpark en de toekomstplannen. Niet alleen over het Singelpark maar ook over de 'tweede groene ring'.

In de middag gaan we naar buiten om het allemaal zelf te zien.

PROGRAMMA

Aanvangstijd 10.30 uur, koffie/thee staat klaar vanaf 10.00 uur

Adres Koetshuis, Burgsteeg 13, 2312 JR Leiden

Ochtend Lezingen door Frank Kalshoven en Veronique Loeffen

Vegetarische lunch 12.00-13.00 uur

Middag wandelexcursie o.l.v. stadsecoloog Wouter Moerland of fietsexcursie o.l.v. Veronique Loeffen

Einde excursies 15.00 uur

Kosten deelname € 21,50

Wijze van betalen NL51 INGB 0002 1087 55 t.n.v. Bomenstichting o.v.v. donateursdag 2023

Aanmelden vóór 14 september 2023 via e-mail: info@bomenstichting.nl of tel. 085-0777821.

Geef bij aanmelding aan of u wilt deelnemen aan de fiets- of aan de wandelexcursie en eventuele dieetwensen.

N.B: Voor de fietsexcursie moet u zelf een fiets meenemen (eigen fiets of OV-fiets)!

N.B: Voor de fietsexcursie moet u zelf een fiets meenemen (eigen fiets of OV-fiets)!

MEDEDELINGEN

Wisselingen bestuur

In april hebben we afscheid genomen van Peter Lommerse als bestuurslid. Gedurende negen jaar heeft hij zich met veel enthousiasme ingezet voor het werk van de Bomenstichting. Altijd bereid om de stichting te vertegenwoordigen en met anderen in gesprek te gaan. De Bomenstichting bedankt Peter voor zijn inzet en tijd! Geweldig fijn dat er ook weer nieuwe bestuursleden gevonden zijn.

Henk-Jan Hoefman

Henk-Jan Hoefman struinde als jonge vogelaar graag door het Achterhoekse coulisselandschap. Het belang van bomen voelt hij dan ook van kinds af aan in zijn vezels. Nu het slechter gaat met de natuur, wil hij zich sterk maken voor de Bomenstichting. Als zelfstandige zet hij zich in voor complexe, maatschappelijke projecten. Daarnaast is hij vaak te vinden in zijn moestuin.

Joris Hellevoort

Joris Hellevoort is boswachter bij Utrechts Landschap en beheert vijftien rijksmonumentale landgoederen en veel bos. Met name op deze landgoederen komen zijn beide liefdes samen: natuur en cultuurhistorie. Door zijn collega's wordt hij boswachter 'oude bomen' genoemd. Na het schrijven van het boek *De wortels van ons land* wil hij zich nog meer inzetten voor het behoud van monumentale bomen.

Redactie

Binnen de redactie van Bomennieuws is afscheid genomen van Leo Goudzwaard en Tim Jansma. De Bomenstichting is hen zeer erkentelijk voor hun bijdragen gedurende enkele jaren! Naar nieuwe redactieleden wordt nog gezocht.

Colofon

48ste jaargang, zomer 2023
Verschijnt 2x per jaar, oplage 2600 stuks

Redactieadres Bomenstichting
Eusebiusbuitensingel 9, 6828 HT Arnhem
Telefoon 085-0777821
E-mail info@bomenstichting.nl
Website www.bomenstichting.nl
ING-bank IBAN NL51 INGB 0002 1087 55
Drukker Daneels grafische groep, Beerse
Papier FSC mixed recycled Silk MC halfmat 115 gr
folie adresdrager is afbreekbaar

Redactie Jeroen van den Bergh, Dirk Doornenbal en Reina de Smeth
Eindredacteur Maria van Rooijen
Hoofdredeacteur Hanna Hirsch
Tekstadvies Marianne Mooij
Vormgever Jet Westbroek, www.jetwestbroek.nl
Aan dit nummer werkten verder mee Esther van den Berg, Wim Eikelboom, Johan Mullender, Gerrit-Jan van Prooijen, Ines Verbeek en Roel Vermeulen

Overname van artikelen en berichten na overleg met de redactie.

Adoptie beuk 112 Broekhuizerlaan

De Stichting Behoud en Beheer Broekhuizerlaan beheert de eeuwenoude beuken aan de Broekhuizerlaan in Leersum op ecologisch verantwoorde wijze. Het doel is om de bomen zo lang mogelijk te behouden, waarbij de veiligheid voor verkeer en passanten voorwaarde is. Om dit werk mogelijk te maken kunnen bomen worden 'geadopteerd'. De Bomenstichting heeft in maart beuk 112 uit de Broekhuizerlaan geadopteerd!

De Roek

Vakantiebungalows & Zorgbedrijf

Een ontspannen, duurzame, kleinschalige vakantieplek in de bossen met een bijzondere kinderboerderij, speeltuin en biologische winkel.

De Roek ligt net buiten Otterlo op 1,5 km van Nationaal Park De Hoge Veluwe met het Kröller-Müller Museum, te midden van prachtige bossen, heide en zandverstuivingen.

Karweg 2
6731 BX Otterlo
info@deroek.nl
www.deroek.nl
0318591757

De Bomenstichting heeft tot doel de zorg en aandacht voor de bomen in de stad en op het platteland te bevorderen. Zij doet dit sinds 1970.

Al vanaf € 30 bent u een jaar lang donateur van de Bomenstichting. Studenten krijgen 50% korting.

Beschermvrouwe
Hare Koninklijke Hoogheid
Prinses Beatrix der Nederlanden

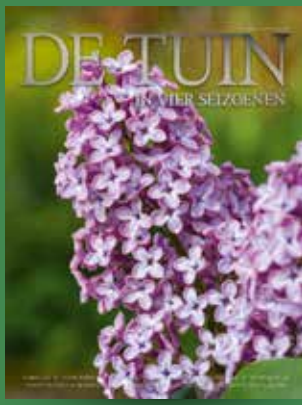
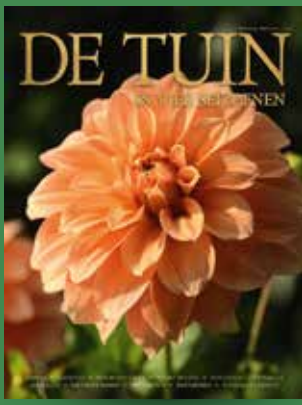
mét welkomstgeschenk

DE TUIN

IN VIER SEIZOENEN

Abonnement

€ 48,50 per jaar
voor vier uitgaven.

www.tijdschriftdetuin.nl

Volg ons...

